

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

КОРНІЙЧУК ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 261.8:316.4

**СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ЕКУМЕНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ**

09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис. Робота виконана на кафедрі культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Закович Микола Михайлович,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова,
професор кафедри культурології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Арістова Алла Вадимівна,
Національний транспортний університет,
завідувач кафедри філософії та педагогіки

кандидат філософських наук
Христокін Геннадій Володимирович,
Національний університет державної
податкової служби України, доцент кафедри
філософії та політології.

Захист відбудеться «20» червня 2011 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова: м. Київ – 01601, вул. Пирогова 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: м. Київ – 01601, вул. Пирогова 9.

Автореферат розісланий «18» травня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Я. Д. Пруденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Єдність людства у пошануванні кожної з його історичних, культурних і релігійних традицій, становить фундаментальну науково-теоретичну й практичну проблему. Глобалізація разом із «стисненням світу» й уніфікаційними тенденціями несе із собою «вибух» партикуляризмів і прагнення до збереження ідентичностей, яким загрожує знеособлення. Ці взаємосуперечливі процеси призводять до розвитку глобальних і регіональних конфліктів, у центрі яких дедалі частіше опиняються відповідним чином інтерпретовані культурні й релігійні цінності. Особливої ролі в цьому контексті набуває завдання вироблення нової глобальної етики співжиття та дослідження конструктивних моделей взаємодії та співпраці суб'єктів світової спільноти. Особливе місце серед таких моделей займає екуменічний рух, найбільш впливовою організацією в якому є Всесвітня Рада Церков (далі - ВРЦ), яка об'єднує сьогодні 349 церков і релігійних організацій з понад 100 країн світу.

Виникнувши задовго до нинішнього етапу глобалізації, екуменічний рух, зважаючи на його столітню історію, вже має певні здобутки та значний досвід практичної діяльності в напрямі розбудови християнської єдності та толерантності. Цей досвід, як позитивний, так і негативний, не повинен обмежуватися богословським середовищем, а має стати об'єктом всебічного міждисциплінарного аналізу, передовсім - філософсько-релігієзнавчого.

Актуальності досліджуваній темі додає також внутрішньоправославна полеміка щодо доцільності участі Православних церков у екуменічному русі, яка особливо гостро розгортається на пострадянському та постюгославському просторах. Окрім того, у низці країн православної традиції спостерігається упереджене, сфокусовано негативне ставлення до екуменічного руху, який інтерпретується у категоріях апостазії та етнокультурної асиміляції. Це актуалізує необхідність глибокого та різностороннього дослідження екуменізму, вивчення його ідейних джерел, змісту та форм екуменічної співпраці.

Важливість дослідження соціальної компоненти екуменічного руху обумовлюється ще й тим фактом, що після виходу значної частини Православних церков з-під тотального контролю держави, відбувається формування їх порядку денного у вирішенні актуальних соціальних питань сьогодення, від відповідей на які залежатиме соціокультурне обличчя цілих країн. Ефективність таких відповідей значною мірою залежатиме від того, наскільки повно та широко Православним церквам вдасться скористатися уже наявним соціальним досвідом інших церков та міжцерковних інституцій, творчо переосмисливши його відповідно до власних реалій. Позасумнівної актуальності обраній темі надає також її недостатня й фрагментарна дослідженість як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукових досліджень кафедри культурології «Дослідження проблем гуманітарних наук», що входить до тематичного плану науково-дослідної

роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, який затверджений Вченою радою (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.) та комплексної наукової програми НПУ імені М.П. Драгоманова «Актуальні проблеми розвитку духовної культури України». Окрім того, робота виконується у межах науково-дослідної теми кафедри культурології «Сертифікатні програми як складова в системі підготовки науково-педагогічних кадрів» № 8/10-11. Тема дисертаційного дослідження затверджена (протокол №9 від 28 квітня 2009 р.) та уточнена (протокол №6 від 25 січня 2011 р.) на засіданнях Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова.

Мету дисертації становить дослідження соціального компоненту екуменізму й аналіз стану, тенденцій і перспектив соціальної діяльності Православних церков у контексті екуменічного руху.

Відповідно до поставленої мети визначаються такі **завдання**:

- простежити генезу та особливості входження Православних церков у екуменічний рух, визначити їх роль у розвитку екуменічного руху;
- розкрити особливості православного екуменізму;
- окреслити головні тенденції розвитку соціальної екуменічної співпраці;
- визначити роль екуменічного руху в процесі розвитку соціального служіння Православних церков;
- охарактеризувати специфіку розвитку екуменічного діалогу в сучасній Україні.

Об'єктом дисертаційного дослідження є екуменічний рух як комплексний релігійно-соціальний феномен.

Предметом дослідження стала соціальна складова екуменічного руху та специфіка її присутності в зовнішній діяльності Православних церков.

Методи дослідження. Методи і принципи дослідження визначаються метою та завданнями дисертаційної роботи. Використання в межах дослідження принципу історизму забезпечує цілісність дослідження основних етапів становлення та розвитку екуменічного руху, допомагає у з'ясуванні причин тих чи інших його трансформацій та аналізі особливостей сучасного стану, визначенні головних тенденцій. Об'єктивність дослідження досягається застосуванням таких принципів релігієзнавчого пізнання як позаконфесійність, плюральність та системність. Значною мірою цілісності дослідження сприяло використання контекстуального підходу, що передбачає вивчення розвитку екуменічних процесів нерозривно від соціально-політичних та суспільних трансформацій.

У процесі дослідження було використано загальнонаукові та конкретнонаукові методи пізнання: порівняння й аналогії, аналізу та синтезу, узагальнення, порівняльного аналізу, індукції, дедукції, абстрагування.

Відповідно до поставлених завдань у дослідженні використовувалися такі методи: дескриптивний та каузальний - при характеристиці ключових підходів до означення екуменічного руху та визначенні специфіки православного екуменізму. Метод компаративного аналізу було застосовано у порівнянні позицій християнських церков-учасниць екуменічного руху щодо питань, які є предметом

спільної екуменічної соціальної співпраці. Завдяки структурно-функціональному методу визначено сутнісну структуру екуменічного руху, доведено нерозривність соціальної та богословської компонент екуменізму.

Наукова новизна одержаних результатів:

- уперше у вітчизняному релігієзнавстві здійснено комплексне філософське дослідження соціальних аспектів участі Православних церков у екуменічному русі, в процесі якого встановлено філософсько-богословські, еклезіологічні та суспільно-релігійні детермінанти цієї участі, її характер, масштаби, суперечності і напрями розвитку;

- набуло подальшого розвитку дослідження участі Православних церков у екуменічному русі, яка корелювалася змінами політичних та геополітичних інтересів радянської держави; розкрито зміст впливу Православних церков на розвиток екуменічного руху; цей вплив набуває двостороннього характеру: з одного боку, обумовлює якісну реорганізацію ВРЦ як головного інституційного репрезентанта екуменічних інспірацій християнства, з іншого – стає каталізатором консолідації фундаменталістських, помірковано-консервативних та ліберальних середовищ у Православ'ї, тобто сприяє його поляризації;

- з'ясовано, що проблематичність участі Православних церков у екуменічному русі вкорінено в православній еклезіології, згідно з якою Православна Церква не є однією з церков, а є власне єдиною Церквою, яка володіє всією повнотою Істини; відповідно її участь в екуменічному русі редукується до свідчення цієї Істини «інославним»; значною мірою ситуацію ускладнює політична та геополітична детермінованість екуменічних позицій помісних церков;

- доведено, що православний антиекуменізм постає як складний продукт історико-культурного, суспільно-релігійного та етнонаціонального розвитку суспільств, сформованих у лоні православної традиції; в основі антиекуменічної позиції знаходяться конфесійний ексклюзивізм, колективний страх перед загрозою втрати власної національно-культурної ідентичності, фундаменталістські інтерпретації Святого Письма і Святого Передання, формований століттями й поглиблений комуністичною пропагандою антивестернізм;

- доведено, що на сучасному етапі екуменізм характеризується суттєвим зміщенням головного акценту у напрямі поглиблення зацікавленості соціальною тематикою, що є амбівалентним процесом, який, з одного боку, сприяє популяризації руху, з іншого боку, імпліцитно містить у собі тенденції до розмивання первісного фокусу і, зрештою, мети екуменічного діалогу, що загрожує перетворенням екуменічного руху на суцільно горизонтальну форму служіння світу, позбавлену солідного богословського підґрунтя і перспективи християнського єднання навколо спільної євхаристичної чаші; розкрито зміст впливу екуменічних інституцій на активізацію та розширення форм соціального служіння Православних церков, що здійснюється в контексті розвитку екуменічної діяконії, яка розуміється як «літургія після Літургії» та передбачає поєднання літургійного, місіонерського та соціального служіння;

- уточнено проблемне поле розвитку екуменічного діалогу в сучасній Україні, зокрема проаналізовано та узагальнено основні тенденції розвитку соціальної екуменічної співпраці християнських церков, що здійснюється, головним чином, за стимулювання та підтримки закордонних релігійних центрів та організацій; хід екуменічного діалогу між українськими церквами суттєво ускладнюється його політизацією, яка є причиною відходу від власне богословської проблематики діалогу та переведення його в соціальне русло.

Теоретичне та практичне значення дисертації зумовлене насамперед її новизною. Комплексне дослідження феномену православного екуменізму загалом та його соціального змісту зокрема є внеском у розвиток дослідження головних тенденцій сучасної християнської релігійної та соціальної думки. Отримані результати мають виразне практичне значення та можуть бути використані при підготовці спеціальних праць, навчальних програм курсів і спецкурсів вищої школи з релігієзнавства, соціального вчення християнських церков, міжконфесійних відносин, історії релігій.

Апробація дослідження. Результати наукового дослідження знайшли своє відображення в публікаціях і виступах дисертанта на таких міжнародних наукових конференціях: XIX Міжнародній конференції «Історія релігій в Україні» (Львів, 2009 р.); III Міжнародній науковій інтернет-конференції з релігієзнавства «Релігія та повсякдення: минуле, сучасне та майбутнє» (2009 р.); XXVI Міжнародній науково-практичній конференції «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецьк, 2009 р.); Міжнародній науковій конференції «Сучасна молодь і проблема смисложиттєвих цінностей: філософські та етико-культурологічні виміри» (Київ, 2010 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки філософського факультету - 2010» (Київ, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми культурної ідентичності: локальний та глобальний контексти» (Острог, 2010 р.); Міжнародній релігієзнавчій літній школі з юдаїки (Київ-Умань, 2010 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Простір гуманітарної комунікації: інституалізація академічної спільноти» (Київ, 2010 р.); Європейському філософському симпозиумі «Релігія, культура та суспільство: сучасні виклики з перспектив філософії» (Львів, 2010 р.).

Основні положення і висновки дисертації були обговорені на засіданні кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №7 від 16 лютого 2011 р.).

Публікації. Результати дослідження відображені в 4 наукових статтях (3 з яких у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України для філософських наук), 2 тезах доповідей, опублікованих у матеріалах конференцій.

Структура. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків та списку використаних джерел (254 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них - 175 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертації, показано зв'язок роботи з науковими програмами, сформульовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, визначено методологічну базу, науково-теоретичне та практичне значення дисертації, новизну отриманих результатів, зазначено відомості про апробацію дослідження та його структуру.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження екуменізму» присвячений визначенню ступеня розробленості теми та означенню ключових понять, що використовуватимуться в ході дисертаційного дослідження.

Підрозділ 1.1. «Проблема екуменізму в сучасній науковій літературі» містить огляд наукової та джерельної бази з екуменічної проблематики загалом та проблеми православного екуменізму зокрема.

Екуменічний рух є складним багатограним феноменом, цілісне дослідження якого вимагає звернення до наукових розвідок, присвячених як окремим аспектам руху (міжконфесійному діалогу, державно-церковним відносинам, толерантності, місіології, соціальному служінню), так і узагальнюючим історичним працям, що допомагають зрозуміти загальний контекст розвитку руху та хід його розгортання.

Важливе значення в формуванні концептуальних засад дослідження мають праці православних богословів і мислителів, які обґрунтовували фундаментальні засади православної участі в екуменічному русі, критикували сам рух або брали в ньому активну участь: В. Борового, С. Булгакова, М. Зернова, О. Клемана, Й. Мейєндорфа, Г. Флоровського, Х. Яннараса; митрополитів Іларіона (Алфеева), Володимира (Сабодана), Дамаскіна (Папандреу), Йоана (Зізіуласа), Каліста (Уера), Філарета (Вахромеева); патріархів Варфоломія I (Архондоніса) та Кирила (Гундяєва); а також католицьких та протестантських ієрархів й богословів, які зробили визначний внесок у розробку філософсько-теологічних основ католицько-православного та протестантсько-православного діалогів як гранично важливої компоненти загальнохристиянського «діалогу любові»: пап Павла VI, Івана Павла II, Бенедикта XVI, кардиналів Й. Віллебрандса, В. Каспера, Е. Кассіді, К. Коха; протестантських теологів В. Вісер Т'Гоофта, Ф. Поттера, К. Райзера, В. Темпла.

Актуалізація соціальної проблематики в ході екуменічного руху активізувала розробку православної соціальної позиції та сприяла формуванню в межах православного богослов'я нових критеріїв та форм християнського служіння, переосмислення екуменічної діяконії (митрополит Антоній (Блум), мати Марія (Скобцова), А. Білопопський, І. Бріа, Д. Константелос, Н. Ніссіотіс, О. Пападерос, В. Федоров, Г. Цеціс). Попри низку позитивних аспектів, пов'язаних із розвитком соціального служіння та віднайдення адекватних відповідей на виклики часу, посилення соціальної зорієнтованості екуменізму імпліцитно містить тенденції до розширення екуменічного діалогу, що негативно оцінюється Православними церквами.

У вітчизняному релігієзнавстві дослідження екуменічного руху в 60-80-х рр. здійснювалося, насамперед, в контексті дослідження модернізації Православ'я. Цій темі присвячені праці таких науковців, як: Ю. Калінін, М. Копаніца, М. Красніков, Ю. Крянєв, М. Новіков. Основний акцент у роботах цих авторів робиться на вивченні так званого «горизонтального» богослов'я. Першим ґрунтовним дослідженням власне екуменічного руху в радянському релігієзнавстві стала монографія М. Гордієнка «Сучасний екуменізм. Рух за єдність християнських церков», що містить багатий фактичний та аналітичний матеріал. Згодом на перший план виходить дослідження екуменізму насамперед в контексті його політизації та впливу державно-церковних відносин на формування екуменічної позиції Православних церков (А. Булатова, В. Лівцов, Д. Поспеловський, М. Шкаровський).

Багато зроблено українськими релігієзнавцями, до проблематики наукових досліджень яких належать питання інституційного розвитку Православних церков, їх соціального служіння та відповідей на виклики сучасності, специфіки розвитку сучасної православної релігійної думки, розвитку міжконфесійних та державно-церковних відносин, дослідження феноменів «українського православ'я» та «українського екуменізму». Означеній проблематиці присвячені праці таких науковців: А. Арістової, В. Бондаренка, В. Єленського, М. Заковича, С. Здіорука, А. Колодного, А. Марчишака, О. Сагана, Л. Филипович, Г. Христокіна, П. Яроцького.

Окреме місце в наукових розвідках з проблем екуменізму займають питання унії та розвитку православно-католицького діалогу, дослідженню яких присвячені праці А. Аржаковського, Е. Бистрицької, І. Богачевської, В. Гринєвича, Н. Кочан, М. Мариновича, А. Тамборри, М. Чубатого, І. Шабана, В. Шевченка, О. Юдіна. Дослідження окремих етапів й аспектів розвитку екуменічного руху здійснено в роботах російських науковців С. Алескерової, О. Лепіліна, Н. Тайгачевої, В. Федорова, В. Філонова.

Першим цілісним дослідженням екуменізму в українському релігієзнавстві стало дисертаційне дослідження О. Кисельова «Феномен екуменізму в сучасному християнстві: філософсько-релігієзнавчий аналіз». Автор докладно аналізує екуменічну термінологію: зміст понять «екуменізм», «екуменічне богослов'я», «екуменічних рух»; досліджує розвиток християнського екуменізму на різних рівнях його розгортання.

Важлива увага у нашій роботі відводиться дослідженню першоджерел руху: офіційних документів церков, заяв церковних ієрархів, підсумкових документів міжправославних нарад та міжхристиянських конференцій, Асамблей ВРЦ, богословських комісій з різносторонніх міжхристиянських діалогів.

У дисертації визначено недостатність дослідження окремих аспектів екуменічного руху, що значною мірою пояснюється, насамперед, його стрімким розвитком. Так, фактично поза увагою вітчизняних дослідників екуменізму залишилася його організаційна реформа, що була здійснена на VIII і IX Генеральних асамблеях ВРЦ, під тиском ультиматуму Православних церков

(1998 р.). Важливим напрямом розвитку екуменізму став новий виток зростання його зацікавленості соціальною проблематикою. Актуальним питанням залишається дослідження тих відмінностей, що існують щодо оцінки різних аспектів екуменічного руху всередині Православ'я.

Підрозділ 1.2. «Концептуальні підходи до екуменізму та їх класифікація».

Попри тривалу історію та широке коло учасників екуменічного руху, теоретичні засади його розвитку досі не отримали однозначного формулювання. Формат кола учасників екуменічного діалогу значною мірою визначається кінцевою метою екуменічного руху, тобто тим баченням єдності, що має кожна з християнських церков. В основі таких моделей лежить саморозуміння та самоусвідомлення церквою самої себе та місця і значення інших церков, тобто церковна еклезіологія.

Підсумовуючи та узагальнюючи сформовані на основі еклезіології підходи до визначення екуменічного руху та бачення подальших шляхів його розвитку, пропонуємо систематизувати їх за такими критеріями: коло суб'єктів руху, площина його розвитку, рівень організації.

За колом суб'єктів екуменізм поділяється на християнський (учасниками руху є лише християнські церкви) та широкий (екуменічний діалог має розвиватися між всіма релігіями та ідеологіями світу). У межах широкого екуменізму виокремлюється також аврамічний (рух за єдність релігій аврамічної традиції: юдаїзм, християнство, іслам), загальнорелігійний (рух за єдність між всіма релігіями світу), посттрадиційний (рух за єдність релігійних і світських ідеологій та світоглядів). Християнський екуменізм, у свою чергу, доцільно буде поділити на внутрішньоконфесійний (інконфесійний) (екуменічні ініціативи в межах однієї конфесії) та міжконфесійний (екуменічні ініціативи між окремими течіями християнства) види.

За площиною розгортання екуменічної діяльності, виокремлюється богословський та соціальний (практичний) види екуменізму. Прихильники першого підходу (першочерговості розвитку богословського діалогу) обстоюють позицію, відповідно до якої визначальним у екуменічному діалозі є досягнення згоди в питаннях, що стосуються віровчення (еклезіологія, священство, таїнства). Апологети другого підходу визнають за першочергове завдання відновлення видимої, соціальної єдності Церкви (розвитку соціальної співпраці). Зауважимо, що такий поділ є досить умовним, оскільки соціальне вчення кожної християнської конфесії нерозривно пов'язане з її догматикою та визначається як частина загальної «християнської концепції життя».

За рівнем організації екуменічної взаємодії вирізняються інституційний та позаінституційний («екуменізм життя», «духовний екуменізм») види екуменізму. Інституційний екуменізм передбачає офіційний екуменічний діалог та співпрацю між тими чи іншими релігійними інституціями та їх очільниками або іншими уповноваженими на те особами чи організаціями. У свою чергу, позаінституційний екуменізм практикується за ініціативи пересічних представників тієї чи іншої релігійної традиції (досить часто без відповідного на те благословення).

Усвідомлюючи, що «ойкумена» - це вся населена Земля, що, у більш вузькому сенсі, екуменізм - це рух за єдність християн, який є справою всіх християнських Церков і кожного християнина, котрі відчують модальність Христової максими «Щоб були всі одно», а роз'єднаність християн як «скандал» (Іван Павло II), у дослідженні під терміном «православний екуменізм», певною мірою, операційно ми будемо розуміти участь Православних церков у екуменічному русі.

Другий розділ «Православні церкви в екуменічному русі: генеза та особливості участі» складається з двох підрозділів. У підрозділі 2.1 «Роль Православних церков у розвитку екуменічного руху» розкривається генеза участі Православних церков у екуменічному русі.

Історично першою серед Православних церков ініціативу у веденні екуменічного діалогу та налагодженні співпраці взяла на себе Константинопольська Православна Церква, патріарх якої виступив на початку ХХ ст. (в 1902 та 1904 рр.) з ініціативами всеправославного обговорення питань щодо взаємовідносин Православних церков, їх єдності у вірі, уніфікації православного богослужіння та ставлення до «інославія». Ці ідеї набули подальшого розвитку в Окружному Посланні місцеблюстителю патріаршого престолу, митрополита Дорофія «До Церков Христа повсюдно» (1920 р.), що стало своєрідною програмою розвитку екуменічної співпраці. У тому ж році представники низки Православних церков (Константинопольської, Олександрійської, Румунської, Болгарської, Елладської та Руської (закордонні приходи)) починають активно включатися в процес організаційного оформлення й розробки головних принципів екуменізму та пізніше стають співзасновниками рухів «Віра та церковний устрій» і «Життя та діяльність», що згодом стали основою ВРЦ.

Іншим чином склалася ситуація щодо участі в екуменічному русі Православних церков у комуністичних країнах, де Православна церква фактично стала інструментом зовнішньої політики держави. З цієї причини набуття Православними церквами членства у ВРЦ стало значною мірою непослідовним: беручи участь у становленні екуменічного руху більшість Православних церков відмовилася від вступу до ВРЦ на Московській нараді 1948 р., хоча Константинопольська, Єрусалимська, Олександрійська, Антіохійська, Кіпрська та Елладська православні церкви все ж стали її засновниками, не зважаючи на колективно прийняту Резолюцію 1948 р. Однак, вже в 1961 р. на III Генеральній асамблеї ВРЦ у Нью-Делі (Індія) відбулося офіційне прийняття Руської, Румунської, Польської та Болгарської православних церков до ВРЦ, згодом до них приєдналися інші помісні церкви: Грузинська (1962 р.); Сербська (1965 р.); Чехословацька (1966 р.); Албанська (1994 р.). Таким чином, участь/неучасть Православних церков у роботі ВРЦ прямо корелювалася із зовнішньополітичною лінією відповідних держав: мірою зміни курсу ізоляціонізму й жорсткої конфронтації із Заходом на політику «мирного співіснування», Православні церкви отримують можливість брати участь в екуменічному русі в обмін на

відстоювання інтересів країн Східного блоку та пропаганду їхньої політики на зовнішній арені.

Проблема відсутності єдиної православної екуменічної позиції стала одним з найважчих випробувань екуменічного руху. Подолання проблеми розрізненості Православних церков стало головним завданням Всеправославної наради на о. Родос (1961 р.), що мала поворотне значення для Православ'я. Ставлячи за мету вироблення спільної всеправославної точки зору щодо низки питань як церковного, так і соціального та екуменічного характеру, на нараді ухвалюється рішення розпочати підготовку до проведення Великого і Святого Собору Православної Церкви. Передсоборні консультації, наради та зустрічі стали важливим джерелом формування нарисів єдиної екуменічної позиції Православних церков, проте, говорити про успіх у цій справі зарано.

З розпадом СРСР у низці Православних церков постало питання виходу з екуменічних інституцій, які сприймалися з виразним політичним й ідеологічним підтекстом. Це суттєво ускладнило розвиток екуменічного діалогу. Кульмінацією кризи став вихід Грузинської та Болгарської православних церков із складу ВРЦ, у відповідь на що було сформульовано православний ультиматум стосовно реорганізації ВРЦ. Після тривалого вивчення питання на Генеральній асамблеї ВРЦ 2006 р. було ухвалено рішення задовольнити всі висунуті вимоги. Таким чином, опозиційність Православних церков стала каталізатором значної якісної зміни екуменічного руху, що полягала в наступному: встановлено практику проведення голосування методом консенсусу (окрім економічних питань), обмежено здійснення змішаних молитов (запропоновано ввести чітке розмежування між «конфесійними» та «міжконфесійними» молитвами), запроваджено нову форму участі церков у ВРЦ – «Церква в асоціації», створено новий орган – Постійний Комітет з участі Православних церков у ВРЦ, прийнято рішення паритетного представництва церков-членів у Центральному Комітеті ВРЦ (7 православних представників (разом із представниками Стародавніх ортодоксальних церков Сходу) та 7 протестантських).

Підрозділ 2.2. «Особливості православного розуміння феномену екуменізму». Особливості участі Православних церков у екуменічному русі обумовлені православною еклезіологією, відповідно до якої лише Православна церква є тією «Єдиною, Святою, Соборною і Апостольською Церквою» про яку йдеться у дев'ятому члені Символу віри, а отже, лише вона повною мірою зберігає християнську істину. Таким чином, «інославні» християни та створені ними інститути розглядаються як відпадіння від Повноти Істини. У такому контексті православна екуменічна діяльність не може розглядатися окремо від свідчення православного віровчення.

Головною умовою досягнення християнської єдності Православні церкви бачать віднайдення повної згоди в догматичних питаннях, що визначає чіткі межі екуменічного діалогу, а саме, визнання його можливості лише за умови збереження «неушкодженої віри Семи Вселенських Соборів нерозділеної Церкви», тобто у межах власне Православ'я.

Наступною характерною рисою є заперечення унії як методу пошуку єдності. Така позиція закріплюється рішенням Змішаної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою Церквою та помісними Православними Церквами (Баламанд (Ліван), 1993 р.).

Розуміння єкуменічної діяльності, перш за все, в місіонерському ключі, зосередження уваги, головним чином, на проблемах розколу (відпадиння), а не віднайдення єдності, обумовлює проблематичність участі Православних церков у єкуменічному русі та стоїть на заваді їх повноцінного до нього включення. Значною мірою ситуацію ускладнюють суттєва політична детермінованість інтересів окремих помісних Православних церков, що зберігають тісний зв'язок з національними інтересами окремих держав та наявність сильного антиєкуменічного руху в низці помісних церков.

Попри значну антиєкуменічну налаштованість, участь в єкуменічному русі справила значний вплив на сфери церковного життя: церковно-адміністративну (створення спеціальних органів, що займаються зовнішніми церковними відносинами, єкуменічною діяльністю), богословсько-догматичну (розвиток єкуменічного богослов'я) і культово-обрядову діяльність (впровадження в церковну практику тижня молитов за християнську єдність).

Третій розділ «Соціальний зміст православного єкуменізму» складається з чотирьох підрозділів. **Підрозділ 3.1. «Місце соціальної проблематики в процесі становлення єкуменічного руху»** присвячений аналізу соціальних витоків єкуменічного руху та з'ясуванню питомої ваги соціальної проблематики в розвитку єкуменізму.

Як прямий заклик до розвитку єкуменічної та, певною мірою, місіонерської діяльності прихильники руху трактують слова з молитви Ісуса Христа: «Щоб були всі одно: як Ти, Отче, в Мені, а Я у Тобі, щоб одно були в Нас і вони, щоб увірував світ» (Ів. 17:21). При аналізі цитати виділимо кілька ключових для розуміння християнського єкуменізму моментів. По-перше, вона фіксує безпосередній зв'язок між єдністю християнської Церкви та прийняттям Євангелія нехристиянським світом (євангелізація). По-друге, вона зорієнтована на перспективу. По-третє, акцентується увага на значущості єдності віруючих, що має проявлятися як через єдність у Богові, тобто віросповідну єдність, так і через мир та любов християн – соціальну співпрацю. Вони сприймаються як дві органічні частини одного цілого.

Відсутність швидких видимих зрушень в богословському діалозі сприяла поступовому зміщенню головного акценту в єкуменічному русі на розширення та поглиблення соціальної співпраці між церквами. Такий зсув у єкуменічній парадигмі був негативно оцінений з боку Православних церков та був означений як процес «внутрішньої секуляризації» ВРЦ.

Головним об'єктом спільних соціальних ініціатив церков, що беруть участь у єкуменічному русі, став комплекс тих болючих проблем сучасного суспільства, що, з огляду на свій масштаб, дістали назву глобальних. Ці проблеми важко навіть мінімізувати, а не те, щоб вирішити без комплексного підходу, у тому числі, й без

знаходження порозуміння між християнськими Церквами та всіма релігійними організаціями загалом. Однак, відкритим залишається питання меж такої співпраці та оцінки її значення в процесі зближення християнських церков.

Розвиток соціальної співпраці християнських церков у сучасних екуменічних дискусіях все частіше характеризується як «літургія після Літургії», що передбачає поєднання трьох компонентів: літургії, місії та соціальної дияконії. Ці елементи знаходяться в нерозривному взаємозв'язку. Таким чином, відбувається актуалізація соціальної складової екуменічного руху та обґрунтовується необхідність активної соціальної діяльності церков.

Підрозділ 3.2. «Проблема розвитку екуменічної соціальної співпраці в сучасному Православ'ї». Розвиток соціальної компоненти екуменічного руху актуалізував питання оцінки та переоцінки змісту й значення соціального служіння Православних церков. Під впливом історичних та суспільно-політичних умов у межах Православ'я сформувалися різні підходи до бачення соціальної дияконії (які задаються, головним чином, Константинопольським та Московським патріархатами), що наклало суттєвий відбиток на православне бачення екуменічного руху та стало однією з причин різного сприйняття тих соціальних ініціатив, що розвиваються в межах екуменічного руху.

Православні церкви суттєво збагатили екуменічний рух, привнісши в нього нове бачення соціальної місії, яке отримало своє вираження в концепціях «позахрамової літургії» (Марія Скобцова), «літургії після Літургії» (Іон Бріа), «літургійної дияконії» (Олександр Пападерос), що спрямовані на відновлення євангельського типу релігійності. Ідеї соціального служіння як «позахрамової літургії» та нео-євангелізації (у значенні нового повернення до євангельських ідеалів поведінки) значною мірою були сприйняті учасниками екуменічного руху.

Особливою сторінкою історії Православної церкви та її відносин з іншими християнами став радянський період. Відповідно до прийнятого Радою народних комісарів Декрету «Про відокремлення церкви від держави та школи від церкви» (1918 р.), Церкву було витіснено з публічної сфери. За сімдесятиріччя радянського режиму це фактично призвело до редукування церковної діяльності виключно до відправлення служби й атрофії її соціального життя. Таким чином, в радянський період соціальна відстороненість Православної церкви поглибилась, за винятком тих окремих випадків, коли в такій діяльності була зацікавлена світська влада (наприклад, миротворча діяльність РПЦ).

Пострадянський період розвитку екуменічного діалогу ускладнений тим спадком, що отримала церква з радянського часу: усталенням соціальної пасивності церкви та мирян, значною орієнтацією церковної ієрархії на державну владу у визначенні власної суспільної позиції, виникненням феномену «невідомого православ'я», гострим антивестернізмом, що проявляється в упередженому ставленні до можливості ведення відкритого діалогу з католиками та протестантами.

Від початку 90-х рр. ХХ ст. з метою цілеспрямованого розвитку, активізації та підтримки соціальної діяльності в країнах Східної Європи за ініціативи Східно-

європейського офісу ВРЦ (Білосток (Польща)) було створено Круглі столи з міжцерковної допомоги та соціальної діяконії. Їх діяльність спрямована, головним чином, на допомогу в методичній та координаційній сферах забезпечення соціального служіння; розвитку інформаційної, видавничої та просвітницької діяльності; реалізації навчально-дияконічних та дияконічних проєктів. Такі проєкти підтримки розвитку єкуменічної соціальної співпраці було реалізовано в низці країн (наприклад, Росії, Вірменії), в тому числі й в Україні.

Підрозділ 3.3. «Соціальна діяльність Православних церков в контексті єкуменічного руху». Новим орієнтиром християнства кінця ХХ ст. стала його рехристиянізація. У 90-х рр. минулого століття і православ'я, і католицизм починають усвідомлювати себе як «стратегічні партнери», що мають об'єднатися заради захисту традиційних християнських цінностей та протистояння розвитку морального релятивізму та консюмеризму.

Попри загальну зацікавленість у рехристиянізації європейських країн, концепція «нової євангелізації» викликає певні зауваження. Проблематичним є проведення такої діяльності протестантськими та католицькими місіями на території пострадянських країн, що оцінюється Православними церквами як прозелітизм. Як ще один прояв прозелітизму з боку Римо-Католицької Церкви було названо вихід з підпілля Греко-католицьких церков, що суттєво ускладнило православно-католицький діалог та навіть призвело до його призупинення у 2000-2006 рр.

Розгортання соціальної компоненти єкуменічного руху отримало прояв у активізації спільної діяльності щодо досить широкого спектру суспільних проблем, включаючи ведення інформаційно-просвітницької роботи (розвиток єкуменічної освіти та виховання), розширення участі молоді в житті церкви, боротьбу з расизмом та іншими формами ксенофобії, активну миротворчу та екологічну діяльність, боротьбу за соціальну справедливість тощо.

Попри значні здобутки православно-протестантського діалогу, його учасники сьогодні змушені констатувати кризу такого діалогу, що накладає значний відбиток і на весь християнський єкуменічний діалог. Однією з головних причин, що призвела сьогодні до утруднення діалогу між християнськими конфесіями, є лібералізація суспільного життя, що найбільш активно підтримується в протестантському середовищі.

Підрозділ 3.4. «Єкуменічна проблематика в реаліях сучасної України». Розвиток єкуменічної співпраці на теренах України обумовлюється низкою особливостей: по-перше, жодна з українських церков, окрім Реформаторської Церкви Закарпаття, не є членом міжнародних єкуменічних організацій, тобто немає в єкуменічному русі самостійного представництва, однак, їх делегати беруть опосередковану участь в єкуменічних організаціях, у складі робочих груп та делегацій церков-членів єкуменічного руху; по-друге, соціальна зорієнтованість єкуменічної діяльності; по-третє, вихід на перший план проблем міжправославної єдності та православно-католицького діалогу (діяльність Української Греко-Католицької Церкви); по-четверте, характерною особливістю українського

екуменізму є значна практична задіяність у сприянні розвитку екуменічного діалогу світських науковців, що виконують загальну функцію толерантизації українського суспільства.

Попри відсутність безпосереднього представництва українських церков у ВРЦ та КЄЦ, вони є учасниками регіональних екуменічних ініціатив і організацій (наприклад, Міжнародна екуменічна робоча група «Примирення», УМСА). Важливу роль у розвитку взаєморозуміння та співпраці українських церков й релігійних організації відіграє Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, яка, попри світську ініціативу створення інституції, з огляду на її мету та завдання має значний екуменічний потенціал.

У 2000 р. за підтримки Східно-Європейського офісу ВРЦ, з метою розвитку та поглиблення соціальної екуменічної співпраці між релігійними організаціями України, було створено Координаційний Комітет з міжцерковної допомоги в Україні (ККМДУ). Важливим завданням Комітету став не лише розвиток спільних міжцерковних соціальних проектів, а й стабілізація соціальної діяльності шляхом сприяння, підтримки та розвитку соціальних ініціатив релігійних та світських неприбуткових громадських організацій, посилення їх ролі в суспільстві, належної організаторської підготовки церковних кадрів (тренінги з організації соціальної роботи, надання допомоги при оформленні заявок на отримання грантів). З 2005 р. Комітет діє як благодійний фонд «Віра. Надія. Любов.».

Попри позитивні зрушення, участь українських церков у діяльності міжнародних екуменічних організацій є недостатньою. Насамперед йдеться про невключеність до інституалізованого екуменічного руху Православних церков з нерегульованим канонічним статусом, які об'єднують значну частину українських вірян. Причому ця проблема не є виключно українською, а безпосередньо стосується значної кількості країн православної традиції. Крім того, актуальною для нашої держави залишається проблема політизації екуменічного руху, що значно шкодить розвитку послідовного продуктивного богословського діалогу як на загальнохристиянському, так і на міжправославному рівні, підмінюючи його фрагментарною соціальною співпрацею.

ВИСНОВКИ

У дисертації вперше у вітчизняному релігієзнавстві здійснено комплексне філософське дослідження соціального зрізу участі Православних церков у екуменічному русі, окреслено її детермінанти, характер, суперечності та напрями розвитку. Відповідно до поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

- Узагальнюючи сучасні світські та богословські підходи до розуміння екуменічного руху, запропоновано їх класифікацію за такими критеріями: колом суб'єктів (християнський (в свою чергу поділяється на внутрішньоконфесійний і міжконфесійний) та широкий (в межах якого виокремимо аврамічний, загальнорелігійний і посттрадиційний)); площиною розгортання екуменічної

діяльності (богословський та соціальний); рівнем організації (інституційний та позаінституційний) екуменізм.

- Православна оцінка екуменізму та активність Православних церков у екуменічному діалозі протягом минулого століття зазнавала суттєвих змін. Їх участь/неучасть в екуменічних інституціях прямо корелювалася з лінією зовнішньої політики відповідних держав, перетворюючись на канал продовження пропаганди політики та інтересів країн Східного блоку на міжнародній арені. Це суттєво дискредитувало екуменічний рух як шлях розгортання християнського «діалогу любові» та стало однією з важливих причин його утруднення в останнє десятиліття минулого століття.

- Екуменічна позиція Православної церкви визначається православною еклезіологією, відповідно до якої саме Православна церква є власне Церквою, а не однією з церков. Превалювання конфесійного ексклюзивізму всередині Православ'я зумовлює сприйняття «інославно» християн та створених ними інститутів як таких, що відпали від повноти Істини, а відтак участь Православної церкви в екуменічному русі редукується до свідчення цієї Істини «інославно»: визначаючи за головний об'єкт екуменічних дискусій не примирення конфесій, а проблему відпадиння, що спрямовує розвиток екуменічного руху, перш за все, у богословську площину. Все це в комплексі з політичною та геополітичною детермінованістю екуменічної діяльності Православних церков стоїть на заваді їх повноцінного включення в роботу екуменічних інституцій та зумовлює проблематичність самої участі в екуменічному діалозі.

- Попри проблематичність розвитку православного екуменізму, Православні церкви справили значний вплив на формування екуменічного руху. Цей вплив набуває двостороннього характеру: з одного боку, обумовлює якісну реорганізацію ВРЦ як головного інституційного репрезентанта екуменічного руху (розширення форм участі в русі, зміна способів прийняття рішень, паритетне представництво протестантів та православних), з іншого – сприяє поляризації Православ'я: стає каталізатором консолідації фундаменталістських, помірковано-консервативних та ліберальних кіл.

- Характерною особливістю розгортання участі Православних церков у екуменічному русі стало становлення православного антиекуменізму, в основі якого переплітаються традиції конфесійного ексклюзивізму та фундаменталізму. Універсалістський характер екуменічного руху був сприйнятий помісними Православними церквами, які є етнонаціональними за своєю суттю, як загроза власній національній та культурній ідентичності, що утвердило інтерпретацію руху в категоріях етнокультурної асиміляції, релігійного синкретизму й апостазії. Геополітичне протистояння між Заходом і Сходом, що формувалося протягом багатьох століть та постало в самому центрі розвитку екуменічного діалогу, було поглиблено радянським антивестернізмом. Це стало причиною утвердження упередженого ставлення до самої можливості ведення діалогу з представниками західного християнства.

-

- Відсутність швидких видимих зрушень в богословському діалозі сприяла поступовому виходу на перший план завдання розширення спільного соціального служіння та налагодження співпраці між церквами. Така переорієнтація була негативно оцінена Православними церквами та означена як процес «внутрішньої секуляризації» екуменічного руху.

- Розвиток екуменізму, головним чином, у напрямках ведення богословського діалогу та соціальних (практичних) ініціатив, висунув на порядок денний питання віднайдення та богословського обґрунтування нових відповідей на виклики сучасності. Значна роль в цьому процесі належить Православним церквам, які збагатили екуменічний рух, насамперед, літургійним баченням дияконії, відновлюючи взаємозв'язок соціального та богословського вимірів християнської єдності. За ініціативи ВРЦ у низці країн православної культури було створено мережу спеціальних інституцій, діяльність яких спрямована на розширення напрямків та оптимізацію форм соціальної екуменічної діяльності Православних церков. Однак, розширення соціального компонента екуменізму імпліцитно містить у собі тенденції до розвитку широкого екуменічного діалогу, що дисонує з православним баченням руху. Суттєвою перешкодою на шляху розвитку екуменічного діалогу стала підтримка в протестантському середовищі лібералізації суспільного та церковного життя, що стало причиною ускладнення окремих міжхристиянських діалогів. Болючим питанням у контексті розвитку екуменічного руху залишається унія та діяльність католицьких і протестантських місій на території країн традиційно православної культури, що оцінюється як прозелітизм.

- Питання християнської єдності посідає важливе місце в українському сьогоденні. Однак, значна політизація екуменічного діалогу стає причиною підміни богословської проблематики діалогу соціально-політичною. Відсутність самостійного представництва в екуменічних організаціях, непослідовність та несистемність їх соціальної та міжнародної діяльності є ключовими проблемами, що стоять на заваді розгортання повноцінного екуменічного діалогу між українськими церквами.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в таких публікаціях автора:

1. Корнійчук Ю. Етапи співробітництва Православних церков з екуменічним рухом / Юлія Корнійчук // Наука. Релігія. Суспільство. - Донецьк: ІІШ МОНУ і НАНУ «Наука і освіта», 2009. - №4. - С. 149-155.

2. Корнійчук Ю. Місце соціальної проблематики у розвитку екуменізму / Юлія Корнійчук // Дні науки філософського факультету - 2010: Міжнародна наукова конференція (21-22 квітня 2010 р.): Матеріали доповідей та виступів. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. - Ч. VII. - С. 76-77.

3. Корнійчук Ю. Проблема кафолічності в умовах глобалізації / Юлія Корнійчук // Колегія. Часопис Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського у Києві. - 2009. - №5-6 (18-19). - С. 267-276.

4. Корнійчук Ю. Проблема православної ідентичності в контексті розвитку екуменічного руху / Юлія Корнійчук // Наукові записки. - Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип.6. - С. 187-195 (Серія: Філософія).

5. Корнійчук Ю. Ю. Молодь і екуменічний рух / Юлія Юріївна Корнійчук // Сучасна молодь і проблема життєвих цінностей: філософські та етико-культурологічні виміри: зб. матеріалів Міжнародної наукової конференції. Київ, 15-16 квітня 2010 р. - К.: Видавничий центр КНЛУ, 2010. - С. 111-112.

6. Корнійчук Ю. Ю. Соціальний вимір екуменізму в сучасному Православ'ї / Юлія Юріївна Корнійчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. - Вип. №23 (36). - С. 25-31 (Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія).

АНОТАЦІЇ

Корнійчук Ю.Ю. Соціальний вимір екуменічної діяльності Православних церков. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11. – релігієзнавство. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. - Київ, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню соціального змісту участі Православних церков у екуменічному русі, аналізу стану, тенденцій і перспектив соціальної співпраці християнських церков у контексті розвитку сучасного екуменізму.

У роботі розроблено класифікацію підходів до екуменізму, розкрито особливості православного екуменізму, окреслено соціальний зміст екуменічного руху та специфіку розвитку соціальної екуменічної діяльності Православних церков.

Особливості участі Православних церков у екуменічному русі обумовлені православною еклезіологією, відповідно до якої лише Православна Церква повною мірою зберігає християнську істину, а отже, її екуменічна діяльність не може розглядатися поза свідченням Істини. Це стоїть на заваді повноцінної участі в русі. Значною мірою ситуацію ускладнює суттєва політична детермінованість екуменічних позицій помісних церков.

Характерною особливістю сучасного екуменічного руху стало розгортання нового витка його соціальної зацікавленості, що оцінюється Православними церквами як процес внутрішньої секуляризації екуменічних інституцій. Під впливом Православних церков відбувається переосмислення соціальної складової екуменічного руху в контексті відновлення нерозривності зв'язку літургійної та соціальної діяльності – соціальне служіння як «літургія після Літургії».

Ключові слова: екуменічний рух, Православ'я, соціальна діяльність, екуменічна дияконія.

Корнейчук Ю.Ю. Социальное измерение экуменической деятельности Православных церквей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11. – религиоведение. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию социального аспекта участия Православных церквей в экуменическом движении, анализу состояния, тенденций и перспектив развития социального сотрудничества христианских церквей в контексте развития современного экуменизма.

В работе разработана классификация подходов к экуменизму, обозначены особенности православного экуменизма, раскрыто социальное содержание экуменического движения и специфика развития социальной экуменической деятельности Православных церквей.

Доказано, что особенности участия Православных церквей в экуменическом движении обусловлены православной экклезиологией, согласно которой только Православная Церковь в полной мере сохраняет христианскую истину, а, следовательно, ее экуменическая деятельность не может рассматриваться вне миссионерской активности. Этот факт существенно усложняет развитие полноценного диалога. В значительной степени ситуацию усугубляет существенная политическая и геополитическая детерминированность экуменических позиций поместных церквей.

Отсутствие видимого прогресса в богословском диалоге способствовало постепенному смещению главного акцента экуменического диалога в направлении развития социального сотрудничества между церквями, что было воспринято Православными церквями как процесс внутренней секуляризации экуменических институтов.

В процессе интенсивного развития экуменического движения был поставлен на повестку дня вопрос богословского обоснования экуменической диаконии. Значительная роль в этом процессе принадлежит Православным церквям, которые существенно обогатили экуменическое движение литургийным видением экуменической социальной миссии, которая понимается сегодня как «литургия после Литургии». С целью поддержки развития социального экуменического сотрудничества по инициативе ВСЦ в ряде стран была создана сеть специальных учреждений, деятельность которых ориентирована на расширение направлений и оптимизацию форм общехристианского сотрудничества.

Опираясь на исследования социального аспекта экуменического движения, установлено, что развитие социального содержания экуменического движения является амбивалентным процессом, который, с одной стороны, способствует популяризации движения, с другой стороны, имплицитно содержит в себе

тенденции к развитию широкого экуменического диалога, что грозит отходом от перспективы единения вокруг общей евхаристической чаши.

Ключевые слова: экуменическое движение, Православие, социальная деятельность, экуменическая диакония.

Korniichuk I.I. The Social Dimension of Orthodox Churches Ecumenical Activity.
Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philosophy, Speciality – 09.00.11 – Religious Study. – M. P. Dragomanov National Pedagogical University. - Kyiv, 2011.

The dissertation is devoted to the research of the social content of Orthodox Churches participation in the Ecumenical Movement, to the analysis of the state, tendencies and perspectives of the Christian Churches social cooperation in the context of modern ecumenism development.

In the work we've elaborated the classification of approaches to the ecumenism, revealed the features of the orthodox ecumenism, outlined the social content of the ecumenical movement and the peculiarity of the development of Orthodox Church ecumenical activity.

The peculiarities of Orthodox Churches participation in the Ecumenical Movement are determined by the orthodox ecclesiology according to what it is only the Orthodox Church that is fully responsible for keeping the Christian truth and as a result its ecumenical activity can't be considered separately from missionary that stands on the way to its full participation in the movement. Largely the essential political determination of the ecumenical positions of independent churches makes the situation more difficult.

The main peculiarity of the modern Ecumenical Movement is the extension of the new sphere of its socialization that is evaluated as a process of inner secularization of ecumenical institutions by the Orthodox Churches. Under the influence of the Orthodox Churches it is undergone the reinterpretation of the social complexity of ecumenical movement in the context of the renewal of the indissoluble connection between liturgy and social activities – the social service as a "liturgy after the Liturgy".

Key words: Ecumenical Movement, Eastern Orthodoxy, social activity, ecumenical deaconship.